

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Էլ. կայք՝ publications.yసు.am
publishing.yసు.am

Խմբագրությունը կարող է
հրատարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մասնու:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	7
Ալվարո Ալեքսանյան ԳԱՐԵԳԻՆ ՆՇԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ..	17
Կարեն Ամիրջյան ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	29
Հայկ Մարտիրոսյան ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽԼԻԴՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ...	41
Վիկտորյա Օհանյան ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	49
Վարդան Այվազյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ	65
Անահիտ Մանասյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ	79

Սամվել Մուրադյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ	
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԻՐԱՌՄԱՆ	
ՎԱՐՈՒՅԹԸ.....	93
Գևորգ Դանիելյան	
ԵՐԵՒԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ	
ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐԸ.....	111
Կարեն Հակոբյան	
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ.....	129
Հասմիկ Ենգոյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՎԵՐԱՀՄԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ	
ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՅ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ	
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՅԵԼՈՒ	
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՅ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ	141
Սայադ Բաղայյան	
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ	
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ	
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ.....	150
Արսեն Հովհաննիսյան	
ՀԱԿԱՄՐՅԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ	
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	162
Արմենուհի Չիֆլիկյան	
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	176
Սոնա Թևանյան	
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ	
ՕԲՅԵԿՏ.....	190
Վահե Հովհաննիսյան	
ՎՆԱՄԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ	
ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ	
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ	
ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ	203

Մերզեյ Մեդրյան	
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ	
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ	
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	216
Аида Искоян	
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ	
И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И	
ПАСТБИЩ	238
Տիգրան Մարկոսյան	
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ	
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	250
Օլիմպիա Գեդամյան	
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ	
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ... 262	
Հեղինե Գրիգորյան	
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ	
ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ	
ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ	276
Տիգրան Խաչիկյան	
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱԶՈՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ	
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի	
ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ	
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	292
Աշխեն Ղարաբյան	
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	302
Աննա Մարգարյան	
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄԻ	
ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ	
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ	320

Աննա Վարդապետյան	
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	335
Ժենյա Ստեփանյան	
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՅԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՅԵՐ	352
Գոհար Հակոբյան	
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՅ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ	370
Սամվել Դիլբանդյան	
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ	386
Սերգեյ Սարաբյան	
ՀԵՏԱԽՈՒՋՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ).....	396
Վահե Ենգիբարյան	
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	415
Նելլի Աղաբաբյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՇԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐ	430
Արման Սարգսյան	
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	454

**ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՄ
ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ**

Գոհար Հակոբյան
ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի դասախոս

2017 թվականի դեկտեմբերի 13-ին Ազգային ժողովի կողմից «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) ընդունմամբ առավել քան երբևէ արդիական դարձան ընտանիքում բռնության համար քրեական պատասխանատվության հիմնահարցերը: Իսկ 2018 թվականի հունվարի 18-ին «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Ստամբուլի կոնվենցիա) ստորագրմամբ ևս մեկ անգամ ընդգծվեց ընտանիքում բռնության և կանանց դեմ բռնության համար քրեական պատասխանատվությունը միջազգային իրավական չափանիշներին համապատասխանեցնելու անհրաժեշտությունը: Հաշվի առնելով մատնանշված հարցերի արդիականությունը՝ սույն հոդվածում քննարկման ենթակա հարցերն են՝ (1) արդյո՞ք ՀՀ քրեական օրենսգիրքը նախատեսում է ընտանիքում բռնության դրսևորումների համար պատասխանատվության առանձնահատկություններ, (2) որո՞նք են խնդրո առարկա բնագավառում միջազգային իրավական չափանիշները, (3) արդյո՞ք բռնաբարության համար ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունը համապատասխանում է միջազգային իրավական չափանիշներին և ժամանակակից միտումներին, (4) ինչպիսի՞ փոփոխություններ է անհրաժեշտ կատարել քրեական օրենսգրքում՝ ներպետական օրենսդրությունը միջազգային պարտավորություններին համապատասխանեցնելու նպատակով:

Առաջին հարցին անդրադառնալիս ակնհայտ է, որ քրեական օրենսդրությունը չի նախատեսում որևէ առանձնահատուկ կարգավորում ընտանիքում բռնության դեպքերի համար: Փոխարենն այն պարունակում է հոդվածներ, որոնք կիրառելի են նաև ընտանիքում

բռնության պարագայում՝ սպանությունից մինչև ծեծ:

Առաջին հայացքից կարող է թվալ, որ որևէ խնդիր չի առաջանա հիշյալ ընդհանուր հոդվածները նաև ընտանիքում բռնության դեպքերի նկատմամբ կիրառելիս: Սակայն, խնդիրն այն է, որ ընտանիքում բռնությանը ներհատուկ են մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք անհրաժեշտ է հաշվի առնել ինչպես քրեական ներգործության միջոցներ կիրառելիս, այնպես էլ քննություն իրականացնելիս: Երկար ժամանակ ընդունված է եղել համարել, որ հանցագործությունները, որոնք տեղի են ունենում ընտանեկան միջավայրում, նվազ հանրային վտանգավորություն ունեն, մասնավոր բնույթի են, և այդ հիմքով սահմանվում էին որպես մասնավոր մեղադրանքի գործեր, կամ գործնականում դրանց ընթացք չէր տրվում: Սակայն ժամանակի ընթացքում պարզ դարձավ, որ ընտանեկան միջավայրում գործադրվող բռնությունը, ընդհակառակը, ավելի վտանգավոր է, քան բռնության շատ այլ տեսակներ, քանի որ այդ պարագայում անձը բռնության է ենթարկվում այն անձի կողմից, որից ինքն ունի տնտեսական, սոցիալական, հոգեբանական կախվածություն, և այն միջավայրում, որը պետք է ամենաանվտանգը լիներ իր համար: Բացի դրանից՝ ընտանիքում բռնությունը սովորաբար մեկ իրադարձություն չէ, այլ գործընթաց: Այլ խոսքերով՝ այն գրեթե երբեք չի սահմանափակվում մեկ անգամով, տուժողն սպրում է բռնության շղթայում՝ կրելով շարունակական ֆիզիկական և հոգեկան տառապանք: Նման իրավիճակում տուժողն ավելի խոցելի վիճակում է, նրա համար ավելի դժվար է դիմել իրավապահ մարմիններին, մինչդեռ մյուս հանցատեսակների դեպքում անձը կարող է միանգամից պաշտպանություն խնդրել իրավապահներից: Այս փաստարկները հաշվի առնելով՝ Եվրոպայի խորհրդի շուրջ 10 երկրներում, այդ թվում՝ Վրաստանում, Իսպանիայում, Շվեդիայում, Մոլդովայում, ընտանիքում բռնությունն առանձնացվել է հատուկ հանցակազմերում¹: Նման մոտեցումը միգուցե և արդարացված է ընտանիքում բռնությանն անհրաժեշտ առանձնահատուկ կարգավորման ապահովման և այդ երևույթի նկատմամբ հանրության ան-

¹ Տե՛ս Խավիեր Թրուչերո, «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայով սահմանված չափանիշների տեսանկյունից ՀՀ քրեական օրենսդրության վերլուծություն, 2017, Ստրասբուրգ, էջ 17:

հանդուրժողականության արտահայտման տեսանկյունից, սակայն չի տեղավորվում հայրենական քրեախրավական համակարգի տրամաբանության մեջ և խախտում է օրենսգրքի կառուցվածքը: Փոխարենն արդարացված է թվում Ստամբուլի կոնվենցիայով առաջին անգամ իրավաբանորեն ամրագրված պահանջը, որ բռնությունն ընտանիքում կատարելը պետք է համարել պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք: Ճիշտ է, գործող օրենսգիրքը նմանատիպ ծանրացնող հանգամանք է նախատեսում հանցանքը հանցավորից նյութական կամ այլ կախվածություն ունեցող անձի նկատմամբ կատարելը, սակայն իրավակիրառ պրակտիկայում բազմաթիվ են գործերը, երբ հիշյալ ձևակերպումը դատարանների կողմից չի մեկնաբանվում որպես ծանրացնող հանգամանք ընտանիքում բռնության համատեքստում¹: Անհրաժեշտ է կա՛մ դատավորներին վերապատրաստել՝ արդեն նախատեսված ձևակերպումը նաև ընտանիքում բռնության գործերով որպես ծանրացնող հանգամանք դիտելու մասով, կա՛մ ծանրացնող հանգամանքների ցանկը լրացնել ավելի հստակ և միանշանակ մեկնաբանվող ձևակերպմամբ, ինչը և պահանջում է Ստամբուլի կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածը:

Հետաքրքրական է քննարկել բռնաբարության հանցակազմի հատկանիշների և դրանց մեկնաբանության հարցը միջազգային իրավական զարգացումների համատեքստում: Այսպես՝ քրեական օրենսգրքի 138-րդ հոդվածը սահմանում է. *«Բռնաբարությունը՝ տղամարդու սեռական հարաբերությունը կնոջ հետ՝ նրա կամքին հակառակ, վերջինիս կամ այլ անձի նկատմամբ բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով կամ կնոջ անօգնական վիճակն օգտագործելով...»*: Ինչպես հետևում է մեջբերված ձևակերպումից, հանցակազմի պարտադիր հատկանիշներ են բռնությունը կամ դրա սպառնալիքը կամ տուժողի անօգնական վիճակն օգտագործելը², ինչպես նաև այն, որ սեռական հարաբերությո-

¹ Հասմիկ Խաչատրյանի, Թագուհի Մանսուրյանի, Սիրանուշ Աղաբեկյանի և մի շարք այլ գործերով:

² Քանի որ անօգնական վիճակում գտնվելը վերաբերում է քրեական օրենսգրքի 138-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված խիստ սահմանափակ դեպքերին և ըստ էության չի լուծում բարձրաձայնված խնդիրները, հետագա քննարկման ընթացքում դրան չենք անդրադառնա:

յունը լինի տուժողի կամքին հակառակ: Հարկադրանքի այլ ձևերով, օրինակ՝ բռնություն գործադրելու հետ չկապված սպառնալիքներով, տուժողի կախվածությունն օգտագործելով սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի բռնի գործողություններին հարկադրելը որակվում է ոչ թե որպես բռնաբարություն, այլ 140-րդ հոդվածով, ինչը միանգամայն ավելորդ և արհեստական բաժանում է, իսկ այդ հոդվածով նախատեսված պատիժը՝ անարդարացիորեն մեղմ: Բացի դրանից՝ դիսպոզիցիայի առկա ձևակերպումն ինքնին ենթադրում է, որ տուժողը պարտավոր է հանցավորին որևէ կերպ հասկացնել, որ տվյալ սեռական ակտն իր կամքին հակառակ է: Ավելին՝ ավանդաբար դատական պրակտիկայում բռնաբարության վերաբերյալ գործերով ապացուցման առարկան համարվում է հենց բռնության կամ դրա սպառնալիքի, ինչպես նաև տուժողի կողմից դիմադրության առկայությունը: Այս հայեցակարգն արդեն մի քանի տասնյակ տարիներ առաջ խիստ քննադատության է արժանացել մասնագետների կողմից: Բանն այն է, որ մի շարք դեպքերում տուժողը կարող է ի վիճակի չլինել արտահայտելու իր անհամաձայնությունը, առավել ևս դիմադրություն ցույց տալու տարբեր պատճառներով՝ ամոթի, վախի, հանցավորից կախվածության մեջ լինելու, «սառեցված վախ» (frozen fright) հոգեբանական երևույթի¹ և այլ պատճառներով: Սեռական բռնության հետ կապված հոգեբանական առանձնահատկությունները հաշվի առնելով՝ միջազգային փաստաթղթերում պատասխանատվությունն արդեն տուժողից փոխվում է դեպի հանցանք կատարած անձը: Ոչ թե տուժողն է պարտավոր ցույց տալ, որ ինքը դեմ է տվյալ սեռական հարաբերությանը, դիմադրել, այլ հանցավորն է պարտավոր նրա համաձայնությունը ստանալ: Իսկ բռնությունը կամ դրա սպառնալիքն ընդհանրապես պարտադիր չէ բռնաբարության առկայության համար: Հետևաբար, Ստամբուլի կոնվենցիայում շեշտվում է, որ սեռական բռնություն, այդ թվում՝ բռնաբարություն պետք է համարել սեռական բնույթի դիտավորյալ բռնի գործողությունը, որը կատարվել է «առանց տվյալ անձի համաձայնության»: Կոնվենցիան նաև պարզաբանում է, որ համաձայնությունը պետք է տրվի կամովին՝ անձի ազատ կամա-

¹ St' u Michal Buchhandler-Raphael, *The Failure of Consent: Re-Conceptualizing Rape as Sexual Abuse of Power*// Michigan Journal of Gender and Law, Michigan Journal of Gender and Law, Vol. 18, Issue 1, 2011, էջ 160:

հայտնության հիման վրա, պետք է գնահատվեն վերաբերելի բոլոր հանգամանքներն իրենց ամբողջության մեջ դիտարկելու արդյունքում:

Ինչո՞վ է տարբերվում գործող կարգավորումն «առանց համաձայնության» չափանիշից: Ի տարբերություն նախկինում տարածված դատական պրակտիկայի, երբ գործում էր «ոչ-ը նշանակում է ոչ» սկզբունքը, հիմա առաջարկվում է առաջնորդվել «միայն այո-ն է նշանակում այո» սկզբունքով: Տեսական հարթության մեջ խնդրո առարկա սկզբունքը թվում է կանանց դեմ բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի առավել արդյունավետ միջոց և ընդհանրապես մարդու իրավունքների տեսանկյունից առավելագույնս արդարացված: Այնուամենայնիվ, երբ խոսքը հիշյալ սկզբունքի գործնական կիրառության մասին է, պարզ է դառնում, որ ամեն ինչ այդքան էլ հարթ չէ: Մասնավորապես, այն պայմաններում, երբ կնոջ հագուստը, ուշ ժամին միայնակ տանից դուրս գալը, ակոհող օգտագործելը, հանցավորի հետ որևէ տեղ գնալը, նախկին սեռական կյանքի պատմությունը մեկնաբանվում են որպես պրովոկացիա և սեռական ակտի համաձայնություն¹, իրավակիրառ պրակտիկայում, որը գերծ չէ գենդերային կարծրատիպերից, կարող են դժվարություններ առաջանալ «որոշակի համաձայնության» (affirmative consent) չափանիշի կիրառության հետ կապված: Խնդիրներ կարող են առաջանալ մեղքի հաստատման հետ կապված, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է ոչ թե տղամարդու և կնոջ միջև առաջին սեռական ակտին, այլ, օրինակ, ամուսինների և գուզրնկերների միջև հարաբերություններին: Ինչպե՞ս է ապացուցվելու հանցավորի մեղքը տուժողի կողմից լռության, չդիմադրելու, պասիվ վարքագծի պարագայում: Բարձրացված հարցերն արդեն իսկ քննարկման առարկա են դարձել այն երկրներում, որտեղ օրենսդրորեն ամրագրվել է առանց «որոշակի համաձայնության» չափանիշը, ինչպես նաև մարդու իրավունքների միջազգային աստիճաններում: Մի բան պարզ է.

¹ «*Karen Tayag Vertido v. the Philippines*» 2010 թվականի թիվ 18/2008 գործով որոշման մեջ Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման ՄԱԿ-ի կոմիտեն (CEDAW) նկարագրել է այն գենդերային կարծրատիպերը և բռնաբարության վերաբերյալ միջերը, որոնք թույլ չեն տվել ներպետական դատարանին անկողմնակալ վճիռ կայացնել, դրանց շարքում ֆիզիկական բռնությունը և տուժողի կողմից դիմադրություն ցույց տալը:

առաջարկվող կարգավորումը կարող է գործել միայն կարծրատիպերից զերծ, տուժողակենտրոն, օբյեկտիվ քննության պարագայում:

Առաջին հերթին արժե անդրադառնալ քննարկման առարկա հարցի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ ՄԻԵԴ կամ Դատարան) ձևավորած իրավական դիրքորոշմանը: Այսպես՝ Էմ ՄԻ-ն ընդդեմ Բուլղարիայի¹ գործով Դատարանն առաջին անգամ համակողմանիորեն անդրադարձել է բռնաբարության հանցակազմի հատկանիշներին և ամրագրել, որ ինչպես եվրոպական մայրցամաքում, այնպես էլ մի շարք այլ երկրներում իրավունքը զարգանում է այն ուղղությամբ, որ բռնությունը կամ դրա սպառնալիքը, ինչպես նաև տուժողի կողմից դիմադրություն ցուցաբերելն այլևս չեն համարվում հանցակազմի պարտադիր հատկանիշ: Բողոքի քննության արդյունքներով Դատարանը սահմանում է. «*Շամանակակից չափանիշների և զարգացումների համաձայն՝ պետությունների պոզիտիվ պարտականությունն է 3-րդ և 8-րդ հոդվածների համատեքստում քրեականացնել ցանկացած սեռական ակտ, որը տեղի է ունեցել առանց համաձայնության, անգամ եթե գոհը դիմադրություն ցույց չի տալիս*»: Այնուհետև, ՄԻԵԴ-ն արձանագրում է. «*Դատարանը գտնում է, որ թեպետ գործնականում երբեմն կարող է բարդություն ներկայացնել համաձայնության բացակայության ապացուցումը բռնաբարության «ուղղակի» ապացույցների բացակայության պայմաններում, ինչպիսիք են բռնության հետքերը կամ ականատես վկաները, սակայն (...) քննությունը և դրա եզրահանգումները պետք է կառուցված լինեն համաձայնության բացակայության հարցի շուրջ*»²: Թեև Ստրասբուրգի դատարանն ուղղակիորեն չի արձանագրում, որ բռնաբարության հանցակազմից պետք է հանվեն բռնության և դրա սպառ-

¹ Տե՛ս «ECtHR M.C. v Bulgaria», Application no. 39272/98, 04.12.2003: Տվյալ գործը վերաբերում էր մի խումբ անձանց կողմից 17-ամյա աղջկա վստահությունը չարաշահելու միջոցով նրան ամայի վայր տանելու և այնտեղ ենթադրաբար առանց նրա համաձայնության նրա հետ սեռական հարաբերություն ունենալու իրավիճակին: Դատարանը քննում էր կոնվենցիայով սահմանված իրավունքների խախտման հարցը դիմողի մարմնի վրա բռնության հետքերի և դիմադրության ապացույցների բացակայության պատճառաբանությամբ գործի վարույթը կարճելու պայմաններում:

² Տե՛ս «ECtHR M.C. v Bulgaria», § 166, 181:

նալիքի հատկանիշները, և փոխարենը նախատեսվի համաձայնության բացակայությունը, սակայն միանշանակորեն ընդգծում է, որ գործի քննությունը պետք է լինի այդպիսին:

Միջազգային քրեական ատյաններն ավելի լայն մեկնաբանություն են առաջարկում: Մասնավորապես, հենց նշված վճռում Դատարանի կողմից հիշատակված Դատախազն ընդդեմ Կունարաչի, Կովաչի և Կուկովիչի գործով¹ նախկին Յուգոսլավիայի միջազգային քրեական տրիբունալի վերաքննիչ պալատն ընդգծում է. «...*Բռնաբարության actus reus-ը միջազգային քրեական իրավունքում ընդգրկում է... սեռական ակտը... որը տեղի է ունեցել առանց զոհի համաձայնության: Այս դեպքում համաձայնությունը պետք է տրված լինի կամավոր, լինի զոհի ազատ կամքի դրսևորում, որը գնահատվում է շրջակա պայմանների համատեքստում: Մուբյեկտիվ կողմը սեռական ակտն իրականացնելու դիտավորությունն է և գիտակցելը, որ այն տեղի է ունենում առանց զոհի համաձայնության ... Բռնությունը կամ բռնության սպառնալիքը համաձայնության բացակայության պարզորոշ սպացույց է, սակայն բռնությունը բռնաբարության per se հատկանիշ չէ ... Կան այլ գործոններ, որոնք կարող են նպաստել ոչ կամավոր, զոհի կողմից առանց համաձայնության սեռական ակտին»: Եզրահանգումն այն է, որ բռնությունը և բռնության սպառնալիքը չպետք է գործնականում նեղ մեկնաբանության արժանանան, քանի որ զոհի կամքի ազատությունը սահմանափակող այլ գործոնները հաշվի չառնելը կարող է անարդարացիորեն մեղմ իրավիճակ ստեղծել այն անձանց համար, որոնք սեռական հարաբերություն են ունեցել զոհի հետ առանց նրա համաձայնության՝ ուժ գործադրելու փոխարեն օգտվելով նրա կամքը սահմանափակող այլ հանգամանքներից:*

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն կանանց դեմ բռնությունից պաշտպանելու վերաբերյալ (2002) 5 հանձնարարականում սահմանում է, որ *պետությունները պետք է քրեականացնեն յուրաքանչյուր սեռական ակտ, որը կատարվել է համաձայնություն չտված անձանց նկատմամբ, անգամ եթե նրանք դիմադրության նշաններ ցույց չեն տվել, ինչպես նաև հանցանք կատարած անձի կարգավիճակի ցանկացած չարաշահում, հատկապես չափահասի*

¹ St´u «Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković», IT-96-23, 22.02.2001, հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://www.icty.org/case/kunarac/4>:

կողմից անչափահասի նկատմամբ¹:

Ստամբուլի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցում կարևոր լրացուցիչ շեշտադրում է կատարվում. համաձայնության առկայությունը պետք է գնահատվի տվյալ գործի ենթատեքստի նկատմամբ զգայունությամբ (context-sensitive assessment): Կարևոր է ապահովել, որպեսզի սեռական բռնության և մասնավորապես բռնաբարության վերաբերյալ օրենսդրության մեկնաբանությունը հիմնված չլինի գենդերային կարծրատիպերի և տվյալ իրավիճակին բնորոշ վարքագծի վերաբերյալ ենթադրությունների վրա²:

Մի շարք երկրներում՝ Բելգիա, Իռլանդիա, Խորվաթիա, Իսպանիա, Մեծ Բրիտանիա, Շվեդիա, Կանադա, ԱՄՆ մեկ տասնյակից ավելի նահանգներ, բռնաբարության հանցակազմերից հանվել են բռնությունն ու դրա սպառնալիքը փոխարենն ավելացնելով համաձայնության բացակայությունը՝ որպես հանցակազմի պարտադիր հատկանիշ: Այս կապակցությամբ հարց է առաջանում, թե ինչը պետք է համարել համաձայնություն: Մի շարք օրենքներում, դատական նախադեպերում, ռազմավարական և կրթական ծրագրերում ընդգծվում է այն դրույթը, որ առարկության կամ դիմադրության բացակայությունը դեռևս չի նշանակում համաձայնություն: Այսպես Էմ. Թի. Էս-ի գործով վճռում Նյու Ջերսիի Գերագույն դատարանը հետևյալ կերպ է բնութագրել համաձայնությունը. «Նման թույլտվությունը կարող է դրսևորվել բառերով կամ գործողություններով, որոնք, գնահատվելով շրջակա հանգամանքների լույսի ներքո, ողջամիտ անձին ի ցույց կդնեն հաստատակամ և ազատորեն տրված թույլտվություն տվյալ սեռական ակտի համար»³:

Կանադայի Գերագույն դատարանն Իվանչուկի բեկումնային գործով սահմանել է, որ բռնաբարության հանցակազմն ունի երեք հատկանիշ՝ հպում, հպման սեքսուալ բնույթ և համաձայնության բացակայություն⁴: Համաձայնությունը բնորոշվում է որպես դիմողի

¹ Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612:

² Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://rm.coe.int/16800d383a>, § 192:

³ Տե՛ս Jonathan Witmer-Rich, Unpacking Affirmative Consent: Not as Great as You Hope, Not as Bad as You Fear, Law Faculty Articles and Essays, Cleveland State University, 2016, էջ 61:

⁴ Տե՛ս «R. v. Ewanchuk», [1999] 1 S.C.R. 330, § 25:

կամավոր համաձայնությունը՝ մասնակցելու տվյալ սեռական գործողությանը: Հատկանշական է, որ դատարանը նաև հստակեցրել է, թե ինչը չի կարելի համարել համաձայնություն. «համաձայնությունը ձեռք բերված չէ, եթե մեղադրյալը դիմողին դրդել է մասնակցելու սեռական գործողությանը վստահությունը, իշխանությունը կամ հեղինակությունը չարաշահելու միջոցով»: Միևնույն ժամանակ, Կանադայի քրեական օրենսգիրքը տվյալ բնագավառի համար անսահադեպ հստակությամբ կարգավորում է, թե մեղադրյալն ինչը չի կարող օգտագործել որպես պաշտպանություն. մեղադրյալը չի կարող հիմնվել համաձայնության առկայության վերաբերյալ իր թյուր ընկալման վրա, եթե այդ ընկալումը պայմանավորված է կամավոր կերպով առաջացած հարբածությամբ, անփութությամբ կամ կամավոր կուրությամբ, կամ եթե մեղադրյալը ողջամիտ միջոցներ չի ձեռնարկել պարզելու համար, թե արդյոք տուժողը համաձայն է: Կանադայի Գերագույն դատարանը նաև շատ կարևոր անդրադարձ է կատարել սուբյեկտիվ կողմին՝ շեշտելով, որ մեղադրյալի այն համոզմունքը, որ դիմողը ցանկացել է, որ նա իրեն դիպչի, սակայն չի բարձրաձայնել այդ մասին, չի կարող գնահատվել որպես պատշաճ պաշտպանություն: Եթե մեղադրյալը ցանկանում է իր պաշտպանությունը կառուցել նրա վրա, որ ինքը սխալմամբ կարծել է, թե տուժողի համաձայնությունն առկա է, նա պետք է այդ համաձայնության արտահայտման վերաբերյալ ապացույց ներկայացնի: Համոզմունքը, որ լռությունը կամ պասիվությունը համաձայնության նշան է, չի կարող պատշաճ պաշտպանություն համարվել¹:

Ամփոփելով նշենք, որ համաձայնությունը պետք է տրվի կամավոր, այլ ոչ թե որևէ ճնշման, սպառնալիքների, կարգավիճակի չարաշահման արդյունքում: Վերը հիշատակված հատկանիշներն ամփոփելով՝ ձևավորվել են «որոշակի համաձայնության» հետևյալ հատկանիշները՝

- կամավոր պայմանավորվածություն՝ մասնակցելու սեռական ակտին,
- անգործունակ անձը չի կարող համաձայնություն տալ,
- անցյալում տրված համաձայնությունն անպայմանորեն չի ենթադրում նաև ապագայում համաձայնության առկայություն,

¹ Տե՛ս «R. v. Ewanchuk», § 46-51:

- լռությունը կամ դիմադրության բացակայությունը չի ենթադրում համաձայնություն,
- մեկ անձի հետ սեռական հարաբերություն ունենալու համաձայնությունը չի նշանակում մեկ այլ անձի հետ նման հարաբերություն ունենալու համաձայնություն,
- համաձայնությունը կարող է չեղարկվել ցանկացած պահի,
- հարկադրանքը, բռնությունը կամ սպառնալիքը համաձայնությունը դարձնում է անվավեր¹:

Անդրադառնալով սուբյեկտիվ կողմին՝ պետք է նշել, որ բռնությունը կամ դրա սպառնալիքը հանցակազմի պարտադիր հատկանիշների ցանկից հանելով և փոխարենը համաձայնության բացակայությունը նախատեսելով՝ որոշակիորեն փոխվում է նաև սուբյեկտիվ կողմի գնահատումը: Խնդրո առարկա հանցակազմի բովանդակությունից հետևում է, որ բռնաբարությունը կարող է կատարվել միայն ուղղակի դիտավորությամբ, ինչը և համարվում է ապացուցման առարկա պրակտիկայում²: Մակայն, վերը շարադրված նոր մոտեցումների համատեքստում պարզ է դառնում, որ դիտավորության առկայության հարցը պետք է ավելի լայն մեկնաբանության արժանանա և ընդգրկի նաև անուղղակի դիտավորությունը: Այլ կերպ ասած՝ հարկադրանքը կարող է առկա լինել ոչ միայն այն դեպքում, երբ հանցավորն իմացել է, որ տուժողը համաձայնություն չի տվել տվյալ սեռական ակտի համար, այլև այն պարագայում, երբ նրա համար միևնույն է՝ համաձայնություն առկա է, թե ոչ, նա այդ մասին չի մտածում կամ գիտակցում է, որ տուժողը հնարավոր է համաձայն չլինի: Նման կարգավորում են պարունակում Մեծ Բրիտանիայի, Իռլանդիայի, Կանադայի, Շվեդիայի օրենսդրությունները: Հակառակ դեպքում մեղադրող կողմի համար չափազանց բարդ կլինի ապացուցելը, որ ոչ միայն տուժողը համաձայն չի եղել տվյալ սեռական հարաբերությանը, այլև հանցավորը գիտակցել է, որ նա համաձայն չի: Հանցանք կատարած անձը միշտ կարող է պնդել, որ ին-

¹ Տե՛ս White House Task Force to Protect Students from Sexual Assault, Checklist for Campus Sexual Misconduct Policies, DEPT JUST. 1, 4, <https://www.justice.gov/ovw/page/file/910271/download>:

² Տե՛ս Ս. Առաքելյան, Ա. Գաբուզյան, Հ. Խաչիկյան և ուրիշ., Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք, Հատուկ մաս, 3-րդ հրատարակություն, Երևան, 2007, էջ 242:

քը չի գիտակցել, որ գործում է տուժողի կամքին հակառակ, քանի որ նա դիմադրություն ցույց չի տվել, իր հետ սիրալիր է եղել և բազմաթիվ այլ պատրվակներ բերել՝ խուսափելով քրեական պատասխանատվությունից: Իսկ նոր կարգավորումը թույլ կտա ապահովել արդարացի պատասխանատվություն սեռական բռնության համար:

Հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև 105-րդ հոդվածի համատեքստում «տուժողի հակաբարոյական վարքագիծ» եզրույթի մեկնաբանությունն ընտանիքում բռնության և կանանց դեմ բռնության գործերով: Ինչպես ցույց է տալիս դատական պրակտիկայի վերլուծությունը, ամենավտանգավոր դատական կարծրատիպերից մեկը, որը խաթարում է բռնության զոհ կանանց արդարադատության մատչելիության իրավունքը, դատական ակտերի կայացումն է՝ հիմնվելով ոչ թե ապացույցների օբյեկտիվ գնահատման, այլ կնոջ բարոյականության գնահատման վրա: Այսպիսի կարծրատիպերի տրամաբանությունը ենթադրում է, որ «անբարոյական» կինն արժանի է բռնության ենթարկվելու: Այսպիսի դեպքերում կիրառվող պատիժն անհամեմատ ավելի մեղմ է լինում: Կնոջ սեռական կյանքի պատմությունը կամ նրան ամուսնական դավաճանության մեջ մեղադրելը կարող է հիմք ծառայել ամուսնու արարքի արդարացման համար, որին հասցրել են «հոգեկան խիստ հուզմունքի վիճակի»: Օրինակ՝ հետաքրքիր է քննարկել Դիանա Նահապետյանի՝ 2012 թ. տեղի ունեցած սպանության գործը, որով Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի առաջին ատյանի դատարանը նրա փաստական ամուսնուն դատապարտել էր 3,6 տարվա ազատազրկման: Գործի փաստական հանգամանքների շարադրանքից պարզ է դառնում, որ հանցավորը՝ Վոլոդյա Մ.-ն, սպանել է կողակցին՝ Դիանա Նահապետյանին՝ վերջինիս դուստրերի ներկայությամբ, քանի որ, նրա խոսքերով, «նա իրեն մի քանի ամիս շարունակ դավաճանել է»: Վոլոդյա Մ.-ն սպանել է կնոջը նրա հետ առաջացած ծեծկռտուքի ժամանակ՝ երկու դանակով վերջինիս հասցնելով 21 հարված, որից անմիջապես հետո դիմել է փախուստի: 2015 թ. (երեք տարի անց) դատարանը վճռել է, որ ամբաստանյալը գտնվել է տուժողի հակաբարոյական վարքագծի հետևանքով առաջացած հոգեկան խիստ հուզմունքի վիճակում՝ ամբաստանյալին դատապարտելով ընդամենը 3 տարի 6 ամիս ազատազրկման: Հատկանշական է, որ ի սկզբանե խնդրո առարկա հանցագործությունը որակվել էր որպես

սովորական սպանությունն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Այնուհետև, այն վերաորակվել էր որպես առանձին դատախազության կատարված սպանություն 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասով՝ այն հիմքով, որ սպանությունը կատարվել է տուժողի դուստրերի առջև, և որ հանցագործը տուժողին երկու դանակի միջոցով բազմաթիվ հարվածներ է հասցրել: Ի վերջո, այն վերաորակվել է 105-րդ հոդվածով՝ որպես «հոգեկան խիստ հուզմունքի վիճակում» կատարված սպանություն: Գործով նշանակվել է երեք դատախոզերանական փորձաքննություն, որոնցից առաջինը չի հաստատել աֆեկտի վիճակը, երկրորդը հաստատել է, իսկ երրորդով եզրակացություն է տրվել դրա բարձր հավանականության մասին:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի այն դրույթը, որն ընկած է սովյալ դատավճռի հիմքում, սահմանված է հետևյալ կերպ. «Տուժողի գործադրած բռնության, ծաղրածանակի, ծանր վիրավորանքի կամ այլ հակաիրավական կամ հակաբարոյական գործողությունների (անգործության), ինչպես նաև տուժողի՝ պարբերաբար դրսևորած հակաիրավական կամ հակաբարոյական վարքագծի կապակցությամբ առաջ եկած երկարատև հոգեճնշող իրավիճակի հետևանքով հանկարծակի առաջացած հոգեկան խիստ հուզմունքի վիճակում կատարած սպանություն»: Ինչպես պարզորոշ երևում է մեջբերված դրույթի ձևակերպումից, այն չափազանց անորոշ է՝ «հակաբարոյական գործողություններ» կամ «պարբերական հակաբարոյական վարքագիծ» հասկացությունների մասով: Այս ձևակերպումների մեկնաբանությունն առավելապես կախված է դատավորի սուբյեկտիվ ընկալումներից, որոնց հիմքում կարող են լինել նաև գենդերային կարծրատիպերը: Արդյո՞ք միևնույն հանգամանքներում կնոջ կողմից տղամարդու սպանությունը նույնպիսի մեղմ վերաբերմունքի կարժանանար: Համեմատության համար կարելի է բերել տուժող Մանուկ Միմոնյանի գործի օրինակը: Մասնավորապես, քննությամբ պարզվել է, որ տուժողը կնոջը տարիներ շարունակ բռնության է ենթարկել: Ավելին՝ վիճաբանություն է եղել նաև դեպքի օրը: Այնուամենայնիվ, կնոջը մեղադրանք է առաջադրվել 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ որպես հասարակ սպանություն¹: Մեղադրյալ Ռ. Մկրտչյանի նկատմամբ ևս արդեն իսկ նշանակվել է երկու դատախոզերանա-

¹ Տե՛ս <https://www.azatutyun.am/a/28971132.html>:

կան-դատահոգեբուժական փորձաքննություն, որոնցից մեկի եզրակացությամբ աֆեկտ չի եղել, իսկ երկրորդի եզրակացությամբ հաստատվել է, որ ամբաստանյալը գտնվել է աֆեկտի վիճակում: Այնուամենայնիվ, մեղադրանքը դեռևս չի փոխվել: Այնինչ այս գործում, ի տարբերություն նախորդի, քննությամբ հաստատվել է, որ տուժողը ոչ միայն հակաբարոյական վարքագիծ է դրսևորել, այլև ամբաստանյալի նկատմամբ պարբերաբար այնպիսի բռնություն է գործադրել, որ վերջինս ունեցել է լուրջ առողջական խնդիրներ: Անշուշտ, ընդամենը երկու գործերի հիման վրա հնարավոր չէ հանգել գիտականորեն հավաստի ընդհանրական հետևությունների, այն էլ, երբ երկրորդի քննությունը դեռ ավարտված չէ: Միևնույն ժամանակ ակնհայտ է, որ հասարակության մեջ կնոջ և տղամարդու բարոյականության գնահատման չափորոշիչները տարբեր են, և դրանք չեն կարող իրենց ազդեցությունը չունենալ դատական պրակտիկայում: Նման կարծրատիպերի՝ արդարադատության մատչելիությանը չխոչընդոտելու նպատակով Ստամբուլի կոնվենցիան կարևոր դրույթ է սահմանում: Այսպես՝ կոնվենցիայի 42-րդ հոդվածը սահմանում է. «Մասնակից պետությունները պետք է ձեռնարկեն օրենսդրական և այլ բնույթի անհրաժեշտ բոլոր միջոցները՝ ապահովելու համար, որ սույն Կոնվենցիայի առարկա համարվող բռնության որևէ գործողության առթիվ հարուցված վարույթի ընթացքում մշակույթը, սովորույթը, կրոնը, ավանդույթը կամ այսպես կոչված, «պատիվը» չդիտվեն որպես նման գործողությունների արդարացում: Սա վերաբերում է, մասնավորապես, այն պնդումներին, որ տուժողի կողմից խախտվել են պատշաճ վարքագծի մշակութային, կրոնական, սոցիալական կամ ավանդույթային նորմերը կամ սովորույթները»: Կոնվենցիայի բացատրական գեկույցում¹ պարզաբանվում է, որ որևէ ավանդույթ, մշակույթ կամ պատվի մասին պատկերացումներ, որոնք ուղղված են տուժողին համապատասխան վարքագծի կանոններից շեղվելու համար վրեժխնդիր լինելուն կամ պատժելուն, չեն կարող դիտվել որպես բռնություն գործադրած անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու կամ պատիժը մեղմացնելու հիմք:

Ամփոփելով վերը շարադրված վերլուծությունը՝ ներկայացնում

¹ Տե՛ս Ստամբուլի կոնվենցիայի բացատրական գեկույց, §216-217:

ենք հետևյալ եզրահանգումները և առաջարկները.

- Բռնությունն ընտանիքի անդամի նկատմամբ գործադրելը պետք է դիտվի որպես պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք՝ հաշվի առնելով ընտանիքում բռնության գոհերի առավել խոցելիությունը, հանցավորի կողմից իր կարգավիճակը չարաշահելը, ընտանիքում բռնության շարունակականությունը և պատճառված վնասի բազմաբնույթ լինելը (ֆիզիկական, հոգեկան, սոցիալական, տնտեսական):

- Հետևելով միջազգային իրավունքում առկա զարգացումներին՝ քրեական օրենսգրքը պետք է հրաժարվի բռնությունն ու բռնության սպառնալիքը որպես բռնաբարության պարտադիր հատկանիշ համարելուց: Փոխարենը նշված հանցակազմի հատկանիշ պետք է համարվի տուժողի կողմից տվյալ սեռական հարաբերության համար համաձայնության բացակայությունը: Այս պարագայում կվերանա նաև 140-րդ հոդվածի անհրաժեշտությունը, քանի որ ոչնչով արդարացված չէ 138-րդ և 140-րդ հոդվածների տարբերակումն ըստ օբյեկտիվ կողմի՝ հատկապես երկրորդում նախատեսված անարդարացիորեն մեղմ սանկցիայի պայմաններում: Ի՞նչ տարբերություն, թե տուժողը սեռական հարաբերությանը հարկադրվել է բռնության սպառնալիքով, թե, օրինակ, անվանարկող տեղեկություններ հրապարակելու կամ աշխատանքից ազատելու սպառնալիքով: Բռնությունը և դրա սպառնալիքը, փոխարենը, կարող են նախատեսվել որպես որակյալ հանցակազմի հատկանիշ, իսկ մեկ ուրիշի հետ սեռական հարաբերություն ունենալուն հարկադրելը՝ որպես բռնաբարության հանցակցության համապատասխան տեսակ: Ինչ վերաբերում է բռնաբարության սուբյեկտիվ կողմին, ապա այն նոր կարգավորման պարագայում կարող է դրսևորվել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ:

- Քրեական օրենսգրքի 105-րդ հոդվածում օգտագործվող «հակաբարոյական գործողություններ» և «հակաբարոյական վարքագիծ» եզրույթները չափազանց վերացական են և լայն, սուբյեկտիվ, անկանխատեսելի մեկնաբանության տեղիք են տալիս: Հաշվի առնելով կանանց նկատմամբ կարծրատիպերի տարածվածությունը և դատական պրակտիկայում դրանց վերարտադրության հիմնավոր մտավախությունը՝ կարծում եմ, որ այդ եզրույթները պետք է հանվեն քրեական օրենսգրքից:

ОТНОСИТЕЛЬНО ОТДЕЛЬНЫХ ВОПРОСОВ, КАСАЮЩИХСЯ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАСИЛИЕ В СЕМЬЕ И НАСИЛИЕ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН

Гоар Акопян

Преподаватель кафедры уголовного права ЕГУ

Вопросы, касающиеся насилия в семье и насилия в отношении женщин, стали особенно актуальными после принятия Закона о насилии в семье и подписания Стамбульской конвенции Республикой Армения. Данная статья направлена на обсуждение следующих аспектов уголовной ответственности за гендерное насилие: (1) предусматривает ли Уголовный кодекс РА какие-либо особенные правила урегулирования насилия в семье?; (2) каковы международные правовые стандарты в данной области?; (3) соответствует ли действующее урегулирование Уголовного кодекса в области изнасилования международным правовым стандартам и современным тенденциям?; (4) какие изменения необходимо внести для согласования национального законодательства с нашими международными обязательствами?

ON CERTAIN ISSUES CONCERNING CRIMINAL LIABILITY FOR DOMESTIC VIOLENCE AND VIOLENCE AGAINST WOMEN

Gohar Hakobyan

Lecturer at YSU Chair of Criminal Law

Issues regarding domestic violence and violence against women have become particularly timely to discuss after the adoption of domestic violence legislation and signature of the Istanbul Convention by the Republic of Armenia. This article is aimed at discussing the following aspects of criminal liability for gender-based violence: (1) does the Criminal Code of RA provides for any special regulations for domestic violence? (2) what are the international legal standards in the given area?

(3) does the current Criminal Code regulation on rape comply with the international legal standards and contemporary developments? (4) what changes need to be adopted in order to harmonize the national legislation with our international obligations?

Բանալի բառեր – ընտանիքում բռնություն, կանանց նկատմամբ բռնություն, բռնաբարություն, հակաբարոյական վարքագիծ, գենդերային կարծրատիպեր:

Ключевые слова: *насилие в семье, насилие в отношении женщин, изнасилование, аморальное поведение, гендерные стереотипы.*

Keywords: *domestic violence, violence against women, rape, immoral behavior, gender stereotypes.*